

ישיבות „כתר תורה“ מיסודו של הרבי מרדומסק

מ א ת

ד"ר הלל זיידמן

א יסודות

מדינות פולין וגליציה היו מקומות של תורה אך לא של ישיבות. למדו תורה בדכים וביחידות, בשקידה או בשעות הפנויות, אבל למדו אצל מלמדים. אח"כ בבתי מדרשים ובבתי חסידים, שבגליציה המזרחית והתיכונית קראו להם „קלאוזין“ ובפולין ובגליציה המערבית כינו אותם בשם „שטיבלאך“, כלומר, חדרים (ולא להחליף ב„חדרים“ של מלמדי תינוקות), משום קטנותם של אלה. למדו בבתי פרטים, ביחידות או ב„דבוק חברים“, בחבורה ובזוגות. הרי היה נהוג ומקובל שבעת התקשרות של שידוכין, התחייב אבי הכלה שהחתן „יהיה סמוך על שולחנו“ לשנתיים או יותר (מה שקראו „קעסט“), כדי שתהיינה שעתו ודעתו פנויות מדאגות פרנסה ומרוכזות בלמוד התורה בלבד; והרי התנאי העקרי והראשון לחיתון היה, שהחתן יהיה למדן, באיזו מידה שהוא, וגודל הגדוניה היה תלוי לרוב במידת גדלותו של החתן בתורה. ואמנם היו אלפים ודבבות למדנים בפולין ובגליציה, ומהם יצאו רבנים גדולים בתורה, ביניהם פוסקים „משיבים“, שפנו אליהם בשאלות ותשובותיהם נתקבלו בתור פסק-דין, שנדיר היה להרהר אחריהם. כן, למדו ולמדו, במקומות שונים ובצורות שונות, אבל לא בישיבות.

כאלה התקיימו בליטה ולא בפולין ובגליציה. אין כאן המקום לדון על הסיבות של תופעה זו. מציינים אנו רק את המצב שהיה קיים עד אחרי מלחמת העולם הראשונה.

אולם בתקופה שבין שתי המלחמות העולמיות נוסדו ישיבות גם בפולין וגם בגליציה במספר ניכר, עד שהיו לרשת של ישיבות. לתנועת הישיבות. שונות היו הישיבות בממדיהן, במספר תלמידיהן, בשיטת הלמוד וסדרן. ושונות היו כולן מהישיבות שידענו בליטה.

בין אלו היתה ישיבה, בדיוק: רשת של ישיבות, שהצטיינה והתבלטה מכולן מכמה בחינות — הריהי רשת ישיבות „כתר תורה“ של הרבי מרדומסק וחסידיו, שהיו ידועות כ„ישיבות ראדומסק“.

האדמו"ר מראדומסק עם שנים מחסידיו.

היו ידועות אבל לא מפורסמות, ואולי גם הבטוי "ידוע" אינו הולם, משום שאליבא דאמת ידעו עליה רק בחוג מסויים, די מצומצם, ועל כל אחת מהן רק בעיר או בעיירה, בה התקיימה.

צניעותן היתה אחד הקווים המיוחדים של ישיבות ראדומסק, והיו כמה סיבות לזה. ראשית, משום מה זקוקות ישיבות לפרסום י הרי עצם הפרסום זר לרוחה ושיטתה של ישיבה, שכל מטרתה להתרכז פנימה, ללמוד בשקט, רחוק משאון ומפרסומת צעקנית, שאינה נוחה להשתלמות בלמוד התורה. אבל ההכרח לא יגונה. ישיבות זקוקות לתמיכה, לנדבנות — ואיך ישיגוהו אם לא ידעו עליהן ועל פעולתן? נמוק זה, שכוחו יפה לישיבות בכללן, לא היה לו מקום בישיבות ראדומסק, משום הטעם הפשוט, שאלה לא היו זקוקות לתמיכת הצבור. האדמו"ר מראדומסק, הרבי שלמה חנוך הכהן ראבינוביץ' תרם מכספו חציו של התקציב להחזקת הישיבות

„כתר תורה” והחצי השני תרמו חסידי ראדומסק במקום. וככה נפתרה בעיית החזקת הישיבות — ללא מגביות, וללא פרסום.

רעיון ייסוד הישיבות צמח ונתקבל בשנת 1926, בדיוק בל”ג בעומר תרפ”ו, באסיפת חסידי ראדומסק עם האדמו”ר בקראקוי. הרבי וטובי חסידיו ראו שאחרי שיסודות החיים הדתיים שלפני מלחמת העולם הראשונה נתערערו, אי אפשר להמשיך בסדר הישן בחנוך התורני. נחוץ מאמץ מיוחד להרבצת התורה. נחוץ ארגון של ישיבה, שתקיף את תלמידיה במסגרת יותר יציבה ויותר מחייבת מאשר זו של בית־החסידים. מסגרת זו, של חובה במקום התנדבות, של הדרכה והשגחה, של הוראה וחינוך במקום למוד בלתי־מאורגן, היתה יכולה לספק רק ישיבה, דוגמת אלה שהתקיימו בליטה, אף שרק בצורת החיצונית היו ישיבות ראדומסק דומות להן, כי היו שונות בשיטת הלמוד וסדרן, וברוח ובאווירה ששלטו בהן, כמו ששונה היתה יהדות פולין מזו של ליטה.

והואיל והרבי מראדומסק היה איש מרץ וזריז וגם בעל יכולת, והיות והשפעתו על חסידיו היתה כבירה ואלו ששו למלא מבוקשו, שהיה להם לצו עליון — רעיון הישיבות לא חיכה זמן רב להתגשמותו. במשך זמן קצר הונחו היסודות וקם הבנין, שהתפתח ושגשג אחרי־כן בקצב מהיר, עד שהיווה גורם חשוב בחינוך התורני בכל המדינה.

ראש המיסדים של ישיבות „כתר תורה” היה הרבי מראדומסק, ולימינו עמדו ביסודן והחזקתן מטובי חסידיו ועשיריהם, כמו ר’ שמעון שפינגארדן, ר’ חיים אלעזר רוזנפלד, ר’ משה יעקב אנגלשטיין (שתרם 25.000 דולר, סכום עצום אז בפולין) ור’ מרדכי בירנבאום. הישיבה הראשונה „כתר תורה” נוסדה בקראקוי. בעיר ואם זו בישראל היה צבור ניכר של חסידי ראדומסק, שהתרכזו בששת בתי־החסידים הראדומסקאיים בשכונות שונות בעיר. הם היו אנשים מכובדים, לומדים, ביניהם כמה עשירים והרבה אמידים, והשקיעו מרץ רב וסכומים ניכרים בישיבה. האווירה של קרקק, עיר של תורה וחסידות, החן המיוחד של המקום על תושביה, היהדות הדתית התוססת ברב פעלים ויחד עם זה שלווה ושקט ומנוחת הנפש — כל הקווים האלה האופייניים ליהורי קראקוי היו מתאימים מאד להתפתחותה של ישיבת ראדומסק הראשונה, ישיבת־חלוצ, ששמשה בתור מפעל־נסיון וסוללת־דרך. והצלחתה נתנה דחיפה ליסוד ישיבות כרוגממה בערים ועירות אחרות בגליציה המערבית ובפולין, ביניהן עוד שתי ישיבות בקרקק עצמה.

ב התפשטות

במשך זמן לא ארוך גדלה רשת הישיבות והתפשטה באיזורים וערים שונים וגם התפתחה ועלתה באיכות עד שהכילה לא פחות מ־36 ישיבות עם 3.000 תלמידים בערך. וכן קמו ישיבות „כתר תורה” בערים דלהלן:

3 ישיבות בקראקוי, 2 ישיבות בכשאנוב, גליציה מערבית, 2 בסוסנוביץ, פולין, מקום מושבו של הרבי מראדומסק, 2 בבנדין, פולין, 2 בלודז', 2 באושפיצין, זו אושביץ, ואחת אחת בטדנוב (גליציה מערבית), בראדומסק, בקטוביץ, בפביאניץ, בקלץ, בפיוטרקוב, בדומברובה הסמוכה לבנדין, ביבוזינה, בודוביץ, בוזוריק, ב" קאליש, בואלברום ובעוד כמה מקומות שמספרן הגיע לשלושים ושש, כולל קיבוץ של תלמידים שגמרו את חוק למודיהם בישיבות אחרות, הצטיינו בכשרון ובהתמדה, ואח"כ למדו בהדרכתו של חתנו של האדמו"ר מראדומסק, הרב ר' משה ראבינוביץ שערך יבוא עליו הדבור.

מספר הישיבות ל"ו היה מקרה, אבל הוא סמלי לצניעותן של אלה, כי אמנם ל"ו נסתרים היו, הגעו בעצמכם: מפעל כה עצום, רשת כה רחבה ומסועפת — ובטוחני שלא תמצאו אף שורה אחת על אלה באיזה עתון בפולין שמלפני המלחמה, האין זה סמל של צניעות?

בהקדמה לספר „שבחי כהן — כתר תורה“ כותב המוציא לאור ר' יחזקאל בעסער, „אחת ממידות האופייניות של האדמו"ר מראדומסק היתה ההימנעות מתע- מולה ופרסומה, בזה אפשר להסביר שעל אף העובדה שרבנו ייסד שלושים ושלוש ישיבות (מספר הישיבות לפי מקורות אחרים היה 36, — המעתיק) בעיירות שונות בפולין . . . לא השתדל להתריע על זה בעולם הרחב“.

„כמובן והיות ורובן הגדול מהוצאות הישיבות שולמו מכיסו הפרטי של רבינו, לא נשלחו מראדומסק שד"רים ושליחים לכל רחבי עולם“.

כדאי רק להוסיף שנדבנותו של האדמו"ר הבלתי מצויה, היתה ג"כ, ככל דרכיו, בצנעה וכמעט סמויה מעינו של אדם מן החוץ, רק אנשים מקורבים אל הרבי ועסקני הישיבות ידעו כמה מפזר הרבי לקיום ישיבות „כתר תורה“, ציינת נמוק להעדר פרסום זה — איצורך של מגביות — אבל היה זה רק אחר הנמוקים, האחרים יש לראות באופיו של המיסד ושל מי שהיה ראשה והרוח החיה ברשת הישיבות זו, הלא הוא הרבי מראדומסק, הוא, שהיו לו כל הנתונים וכל הזכויות אף ליותר לשמינית שבשמינית של גאווה המותרת, כידוע, לתלמיד חכם, היה ענותן באופן בלתי רגיל, בכל חייו, בכל מעשיו מצניע לכת היה, נפשה סלדה מכבוד ומכל דבר של יהירות, של גאווה או מה שיכול לגרום לכבוד, כמו פרסום, שאון הפרסומת רחוק היה מתכונת נפשו, ועסקנות צעקנית היתה זרה לרוחו.

וכיון והיה מטבעו וממעמדו מנהיג, מדיין ומחנך לחסידי, והשפעתו על הישיבות, על הנהלתן וצורתן, היתה מכרעת, גם אלה שמו כל מאמציהן בלמוד התורה בלבד, ללא שמץ של קנטרנות, של התיירות, אף בלמודים, כל מאויים של ראשי הישיבות ותלמידיהן היה בתירה, ובתורה בלבד, לה הקדישו את כל עתותיהם ומחשבותיהם.